

„...ŠIANDIEN BUS NAUDINGA MŪSŲ TAUTAI“

Vietoj autoriaus žodžio

Šiomet pasitinkame Kovo 11-osios nepriklausomybės atkūrimo akto dvidešimtmetį, minime Žalgirio mūšio 600-ąsias metines. Su šiomis sukaktimis norisi susieti ir skaitytojui pateikiamą Vydūno traktatą *Mūsų uždavinys*, kuris kitais metais irgi bus sukaktuvinis – sueis 100 metų nuo jo pirmojo leidimo. Tajį leidimą autorius dedikavo „Lietuvių tautai, penkiems šimtams metų sukakus po Didžiojo Mūšio“. Po dešimties metų – 1921-aisiais – pasirodė antrasis šio veikalo leidimas, kuris jau dedikuojamas „Lietuvių tautai, tvirtinančiai savo nepriklausomybę“. Beje, 1990-aisiais, nepriklausomybės atkūrimo metais, tasai traktatas pasirodė trečią kartą – tada jis buvo publikuotas Vydūno *Raštų* pirmajame tome. Tajį tomą, sekant pačiu Vydūnu, labai norėjosi dedikuoti „Lietuvių tautai, atstačiusiai savo nepriklausomą valstybę ir mininčiai Didžiojo Žalgirio mūšio 580 – ąsias metines“. Tokia dedikacija nebuvo įrašyta, bet *Knygnešio* žurnale (1990, nr. 4), pristatant pagrindinius mąstytojo filosofinius veikalus talpinantį tomą, buvo pažymėta, kad „pats likimas Vydūno idėjas tautai gražina būtent tada, kai joms pribrendo laikas, kai susidariusi tautos politinė ir dvasinė situacija yra jų ypač reikalinga. Jose yra tas dvasinis užtaisas, kuri kadaise sumaniai panaudojęs Mahatma Gandis atvedė Indiją į nepriklausomybę. Vydūnui svarbi buvo ne tik ir ne tiek politinė nepriklausomybė, o daugiau dvasinė žmogaus ir tautos laisvė, į kurią jis stengėsi teoriškai ir praktiškai grįsti kelius. Ir politiškai laisvos tautos egzistencija nebus prasminga, jei ji nesugebės siekti tobulesnio žmoniškumo, jeigu ji neturės kūrybos galių ir dvasios potencijų. Vydūno filosofija – kelrodis tas galias ir potencijas besiuogdant“.

Deja, per dvidešimt dabartinės nepriklausomos Lietuvos gyvenimo metų tuo kelrodžiu ne tik nelabai tesinaudota, bet būta ir gana negatyvaus nusiteikimo, o kartais ir ypač griežtų sovietmečiu atsiduodančių pagrūmojimų jo atžvilgiu. Pvz., „viešas kapstymasis po Vydūno pasaulėžiūros pamatais yra *labai pavojingas*“, „tai *akivaizdžiai dvasiškai pavojinga*“, „šiuo metu gilinti „kultūros uostą“ ties Vydūnu – *nesveika ir neprasminga*“, „stiprės agresyvi tautiškumo gynyba grindžiama „Vydūno dvasia“¹ ir pan. (pabraukta mano – V. B.). Panašaus pobūdžio perspėjimų ir dantų griežimo dėl to, kad Vydūno portretas pateko ant 200 litų banknoto, būta ir daugiau, tačiau jie nieko rimčiau neišgąsdino, nors ir buvo pasakyti į stiprias pozicijas mūsų gyvenime užimančios ideologijos šulius pretendavusios asmenybės. Tiesa, toji

¹ Vydūnas čia ir dabar//Baltija, 2003, p.149,150,152,153.

asmenybė norėjo, kad toji ideologija būtų ne laisvai pasirenkama, o tiesiog privaloma kiekvienam lietuviui. Laimei, laisva Lietuva nepasuko tokių pretendentų siūloma priverstinės privalomybės kryptimi. Tai yra į naudą ir laisvą mąstymą besiuogdančiai Lietuvos visuomenei, ir pačiai tai ideologijai, kuri pačia savo esme savaime be jokio priverstinumo yra paveiki ir laivam žmogui padedanti siekti dvasinio išganymo bei savo poveikį žmogui galinti stiprinti skleidžiamos dvasios galia, gerbdama kitokius dvasios šaltinius ir nevaržydama laisvo jų pasirinkimo.

Atidesnis žvilgsnis į Vydūno dvasinį palikimą nesunkiai užčiuops, kad kad esminiai tame palikime skelbiami postulatai nėra nukreipti prieš krikščionišką tikėjimą, kad juose netgi esama gana ryškios to tikėjimo adoracijos. Kartu tasai žvilgsnis vydūniškajame palikime *niekaip* neužčiuops bent mažiausio pavojingumo žmogui, tautai, pagarbai visoms tautoms, žmonijai, tikėjimui, Dievui aplamai, krikščioniškajam Dievui. Baisiausias „pavojingumas“ yra tas, kad Vydūnas ragina ir moko žmogų laisvai, savarankiškai mąstyti, pačiam dvasiškai augti ir tvirtėti, kuo arčiau susitikti su Dievu, pačiam savyje pajauti Jo meilės galią.

Kiekvienas savo galvą turįs ir bent šiek tiek mąstantis Lietuvos žmogus, kokį tikėjimą jis beišpažintų ar net jokio neišpažintų, pasiskaitęs Vydūną, jei neturės išankstinių negatyvių prieš jį nuostatų, jausis atradęs dvasinių vertybių aruodą, bus sugestionuotas tų vertybių įtaigos, pajaus norą darytis geresniu, tobulesniu žmogumi, mylinčiu kiekvieną kitą žmogų, ką jis beveiktų, kokį intelektualinį ar dvasinį lygį bebūtų pasiekęs, kokia pasaulėžiūra jo takus benušviestų. Tokį norą sužadinęs Vydūnas rodė ir kaip jį įgyvendinti, kaip save valdyti, kaip įtvirtinti tai, kas pasiekta, kaip sunkumus įveikti, kaip nuolat stiprėti savo žmoniškume ir dieviškoje dvasios šviesoje gyventi. Kitaip tariant, Vydūnas visa sąmoninga veikla stengėsi rodyti savo atkakliomis pastangomis atrastuosius esminius, kaip jam atrodė, žmogaus ir tautos raiškos pagrindus, o kūryba aiškino, kaip juos pasiekti, kaip jų nuolatos laikytis, kaip jais remiantis spręsti visus kitus uždavinius, kurių sprendimai jo taip pat buvo traktuojami kaip takai takeliai į vieną didį tikslą – pasaulio šviesėjimą ir taurėjimą. O svarbiausias to taurėjimo veiksnys – žmoniškumas žmonijoje, tautoje ar atskiroje asmenybėje. Vydūnui, kaip niekam kitam iš mūsų kultūros veikėjų, labiausiai rūpėjo, kad būtų atsižvelgiama į šį didį ir svarbiausią tikslą, kad jo vietos žmogaus ar tautos veikime neužimtų tie uždaviniai ir tikslai, kuriems skirtas pagalbinis, priemonės, vaidmuo. Vydūnas visą laiką jautė, kad tas rūpestis – tai dalis jo misijos lietuvių tautoje, kuri savo ruožtu, kaip ir kiekviena kita tauta, turinti savo misiją žmonijos ir pasaulio evoliucijoje.

Žmoniškumas yra pagrindinė Vydūno filosofijos sąvoka ir problema. Tik pro šios sąvokos prizmę jis tegalėjo žiūrėti į visus tautos gyvenimo vyksmus, tik atitikimo jai laipsniu galėjo

vertinti tų vyksmų ar siekiamų tikslų kokybę ir prasmingumą. Vydūniškasis žmoniškumas, kurio filosofinis turinys formavosi sintetinant Rytų (ypač senovės Indų) išmintį ir Vakarų intelektualinį bei dvasinį patyrimą, pasiduodant savo meto teosofijos sugestijai, galėjo tapti ir iš dalies tapo galinga tautos ginties priemone, jos išlikimo sąlyga bei egzistencijos prasmingumo matu. Žinoma, gaila, jog tenka sakyti: „Iš dalies“. Tačiau ir taip sakydami vis dėlto galime konstatuoti, jog Vydūno veikimas lietuvių asimiliavimą Rytų Prūsijoje gerokai pristabdė, o taip pat šviesino ir įkvėpė laisvės siekusių Didžiąją Lietuvą. Neliko be Vydūno poveikio ir dvasinis Lietuvos gyvenimas iškovojus nepriklausomybę, nors būtų buvę labai daug laimėta, jei tas poveikis būtų buvęs daug didesnis. Vydūniškąją žmoniškumo galią įpindami į mūsų kultūros raišką, net ir nesiremiami pačiu mąstytoju, jį gal jau ir užmiršę, mes patys išbandėme per okupacijos dešimtmečius, o ypač per kraujo aukų pareikalavusį susidūrimą su tiesiogine karine agresija paskutinėje laisvės byloje.

Tačiau Vydūnas ypač reikalingas darosi dabar, kai jau du dešimtmečiai gyvename politinės laisvės sąlygomis. Ir jomis žmoniškumas automatiškai netampa itin ryškiai matomas ir suprantamas kaip ypatingo dėmesio vertas dalykas. Anuometinė nepriklausoma Lietuva visais atžvilgiais pamažu kilo aukštyn, nors ir neišvengdama nuosmūkių ir klystkelių. Tačiau Vydūnui atrodė, jog ir tada tauta nepakankamai regėjo pagrindinį savo kelio orientyrą – dvasios ugdymą, todėl jis nuoširdžiai rūpinosi, kad tas orientyras kuo ryškiau švytėtų. To rūpesčio vedinas jis 1920 metais paskelbė savo „filosofišką – sociologišką aiškinimą“ traktatą *Tautos gyvata*, o 1921 m. pakartojo *Mūsų uždavinį*. To rūpesčio vedini pastarąjį traktatą šiandieniniam skaitytojui dar kartą teikiame ir mes, kad jis pats galėtų įsitikinti, ar vydūniškoji išmintis išties – „nesveika ir neprasminga“ ir „akivaizdžiai dvasiškai pavojinga“.

Mums, „klaidatikiams“, gal ir naiviai atrodo, kad *Mūsų uždavinys* – vienas iš įdomiausių lietuviškosios filosofijos ir istoriosofijos veikalų, skirtų tautos esmės, jos laisvės bei egzistencijos prasmės problemoms. Teoriniai samprotavimai jame grindžiami pasiremiant lietuvių tautos raida, jos istorine patirtimi. Autorius, remdamasis savąja filosofine būties samprata, apžvelgia lietuvių tautos kelio vingius, parodo jos pasaulėjautos gyvybingumo šaknis, apmąsto tai, kas lėmė jos išlikimą istorijos negandose bei tų negandų tiek išorines, tiek vidines priežastis. Svarbiausias dėmesys kreipiamas į nepriklausomos Lietuvos ateitį, kuri, anot mąstytojo, priklausanči nuo to, ar ji sugebės spręsti svarbiausiąjį jai tekusį uždavinį – „būti viena iš aiškiausių žmoniškumo reiškėjų pasaulyje.“² Tokia esanti jos egzistencijos prasmė, nes nepriklausomybė pati sau, tautos išlikimas ir buvimas pats sau nesančios savaiminės vertybės. Apžvelgęs laisvės atgavimą ir prasmingą būtį net ir nelaisvėje esant sąlygojusius tautos kultūros

² *Vydūno* laiškas Lietuvos Tarybai// Lietuvos aidas, 1918, bal. 19.

laimėjimus, autorius kartu kritiškai kalba apie nerimą keliančias jos gyvenimo neigiamybes, kurios silpninančios tautą iš vidaus ir galinčios nulemti jos kūrybinių galių susilpnėjimą, vidinės laisvės praradimą, o su juo – ir politinės nepriklausomybės netektį. Apie tai kalbanti traktato dalis atrodo lyg būtų skirta mūsų laikui, dabartinės mūsų valstybės aktualijoms.

Autorius su nerimu kalba apie tai, kad per menkai auginamos tautos dvasios galios, kad politinėje ir kitokioje jos elgsenoje trūksta išminties, kad pernelyg įsigali materialistinė orientacija ir pan. Pernelyg energingai rūpinamasi paviršiaus dalykų laisve ir pamirštama būtinybė ugdyti esmingąją, vidinę, laisvę, kuri esanti ir išorinės, t. y. politinės nepriklausomybės svarbiausioji sąlyga.

Naujai išleistas Vydūno veikalas šiandien galės puikiai atlikti anuomet deklaruotą misiją – padėti tautai stiprinti savąją nepriklausomybę, ypač dvasinius jos pamatus. Tai, kas jame pasakyta apie tautos istorines pamokas, apie jos misiją pasaulyje, apie jos vidinės erozijos pavojus, apie jos galių ugdymo šaltinius, turėtų būti išgirsta šiandien. *To labai norėtusi*. Tasai girdėjimas galėtų, nors nebūtinai tiesiogiai, pozityviai įtakoti daugelį mūsų valstybės raišką sąlygojančių sprendimų, nes bent primintų apie išminties svarbą juos priimant bei apie svarbiausią pamoką, kad abejingumas dvasinei kultūrai gali būti apmokėtas labai didele kaina. Ši knyga galėtų tapti parankinė didžiajai mūsų tautos elito daliai.

Į išmintingus Vydūno aiškinimus nebuvo pakankamai įsiklausyta anuometinėje nepriklausomoje Lietuvoje, juo labiau jie neišgirsti liko dabar. Tačiau šiandien vilčių teikia tai, kad būdami saugesni tarptautinėje bendrijoje, dar turime laiko sugrįžti prie Vydūno ir atidžiau įsiklausyti į tai, apie ką jis kalbėjo, o įsiklausę daug ką rastume pritaikytino. Nebūtinai akiai, dogmatiškai, mechaniškai, o vadovaudamiesi savo protu, patirtimi, reikmėmis, neatsižadėdami savo pasaulėžiūrinių ir religinių įsitikinimų ir principų, nebūtinai priimdami metafizinius jo filosofinės sistemos pagrindus, o tik suvokdami, kad Vydūno nuolatiniai priminimai, jog turimos laisvės mums nebepakanka, jog labai atsiliko mūsų dvasia, sumenko mūsų dorovės vaidmuo ir jog tai yra gana rimti mūsų tolesnės raidos stabdžiai šiandien du dešimtmečius patiems savojoje valstybėje besitvarkant, yra ypač aktualūs.

Ketvirtąjį kartą atgimstantis *Mūsų uždavynys* išleidžiamas toks, kokį jį matė antrojo, 1921 metų, leidimo skaitytojas. Prieš mūsų akis ne tik Vydūno mintis, bet ir jai reikšti naudotas originalus raidynas, kurį jis siūlė priimti kaip lietuviškąjį tautinį raidyną. Šiame raidyne priebalsiai š ir ž buvo žymimi vientisais ženklais, ilgiesiems ir nosiniams balsiams žymėti buvo vartojamas stogelis. Tokias šių raidžių formas Vydūnas pasirinko tam, kad jo teikiamas raidynas išvengtų slaviškų, t. y. čekiškių skolinių, kad dėl nosinių raidžių gausumo nebūtų margas ir varginantis, kad tokios formos atitinkančios lietuviškumo dvasią, esančios patrauklesnės,

estetiškesnės. „Noriu lietuvių raštijai lietuviškos rašybos. Tame visas mano rašybos slėpinys“³, – rašė mąstytojas viename iš savo lietuvių kalbos vadovėlių.

Vydūno raidynas, kaip žinoma, nebuvo priimtas. Kadangi pats mąstytojas jo neatsisakė, prie įsigalėjusių rašmenų pripratusiam skaitytojui pasidarė gerokai sunkiau skaityti jo kūrybą, ir dėl to galėjo kiek sumažėti taurių vydūniškojo humanizmo idėjų poveikis tautai. Tačiau pačios kūrėjo pastangos pateikti savąjį lietuviško raidyno variantą vertos dėmesio. Tąjį variantą, kaip vieną iš galimų, Vydūnas pasiūlė praėjusio amžiaus pradžioje, kai dabartinė rašyba dar nebuvo galutinai nusistovėjusi ir įsitvirtinusi. Daug metų bendravo ir susigyvenus su Vydūno knygomis, jo raidynas ne tik nevargina, bet ir tampa labai savas bei žavus. Bent su Vydūno tekstu jis yra tarsi augte suaugęs. Skaitydamas šiuolaikinį jo raštų leidimą, jauti lyg kažkas būtų ne taip, lyg spaudos ženklų bei kai kurių rašybos formų pertvarka būtų apkarpiusi ir pačią mąstytojo dvasią, susilpninusi jo minčių raiškos galią.

Tikėkimės, kad ir dabartinis skaitytojas šio leidinio dėka pabandys susigyventi su vydūniškąja rašyba ir pajaus mąstytojo kalbinės raiškos galią, juolab, kad veikale nemaža vietos skirta lietuvių kalbos pobūdžiui bei vaidmeniui tautos dvasinėje raiškoje.

Vacys Bagdonavičius

Įvadinis straipsnis Vydūno knygai „Mūsų uždavinys“ 4-ajam leidimui (Klaipėda, 2010)

³ Vydūnas. Vadovas Lietuvių kalbai pramokti. 2 leid. – Tilžė: Rūta, 1924, p. 3.